

บทที่ 1

บทนำ

สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) จัดตั้งขึ้นโดยมีภารกิจที่สำคัญ คือ การนำองค์ความรู้จากผลสำเร็จของมูลนิธิโครงการหลวงไปขยายผลและปรับใช้ยังพื้นที่สูงอื่นๆ รวมถึงการสร้างองค์ความรู้ใหม่เพื่อสนับสนุนการพัฒนาพื้นที่สูงและเพิ่มผลิตภาพการผลิตของภาคการเกษตรให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นและดำรงชีพบนพื้นที่สูงได้อย่างยั่งยืน โดยดำเนินโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง 44 แห่ง ครอบคลุม 72,666 ครัวเรือน ประชากร 256,955 คน ใน 8 จังหวัด ปัจจุบันเกษตรกรในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงสามารถนำองค์ความรู้มาปรับใช้ในการปลูกพืชภายใต้มาตรฐานอาหารปลอดภัย (เกษตรอินทรีย์ และ GAP) และจำหน่ายผ่านตลาดมูลนิธิโครงการหลวง ตลาดข้อตกลง ตลาดท้องถิ่น และตลาดออนไลน์ ปริมาณ 17.69 ตัน คิดเป็นมูลค่า 405.58 ล้านบาท (สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง, 2566) ซึ่งพืชผักเป็นพืชที่มีมูลค่าสูงแต่ยังพบปัญหาการจัดการหลังจากเก็บเกี่ยวผลิตผลของโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงด้านคุณภาพของผลิตผลและการสูญเสียของผลิตผลหลังการเก็บเกี่ยว เมื่อส่งจากโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงไปยังศูนย์ผลิตผลโครงการหลวง จังหวัดเชียงใหม่ หรือลูกค้า ซึ่งมีผลต่ออายุการเก็บรักษาหรืออายุการวางจำหน่ายของผลิตผลส่งผลให้สูญเสียโอกาสทางการตลาด และจากการศึกษากระบวนการจัดการหลังเก็บเกี่ยวผลิตผลพืชผักในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง 19 แห่ง ได้แก่ ป่าแป๋ ผาแตก โหล่งขอด ห้วยเป้า ปากกล้วย ปางหินฝน แม่มะล่อ แม่สลอง วาวี ขุนสถาน ถ้ำเวียงแก่น น้ำเค็ม น้ำแขวง แม่จริม แม่สอง สบเมย พบพระ สบโขงและโครงการรักษาน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน ลุ่มน้ำภาค พบว่า ผลผลิตชนิดเดียวกันแต่ผลิตจากแหล่งผลิตที่แตกต่างกันมีผลทำให้ผลิตผลมีคุณภาพการสูญเสีย และอายุการวางจำหน่ายแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกระบวนการเขตกรรม การดูแลรักษา สภาพภูมิอากาศ และวิธีการจัดการทั้งก่อนและหลังการเก็บเกี่ยวผักของแต่ละแหล่งผลิต โดยการสูญเสียเกิดขึ้นมากในผักใบ ร้อยละ 28.17-56.33 สาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากใบนอกที่เกิดจากการตัดแต่ง ผักมีคุณภาพไม่เป็นตามขั้นคุณภาพขั้นต่ำ ดัชนีการเก็บเกี่ยวไม่เหมาะสม สาเหตุทางกล โรคพืช และแมลงทำลาย ซึ่งเกิดในส่วนของกระบวนการเขตกรรมและการดูแลรักษา และยังมีผลิตผลบางส่วนที่ไม่ผ่านมาตรฐานจากกระบวนการหลังการเก็บเกี่ยวและยังสามารถนำไปบริโภคหรือจำหน่ายในราคาที่ถูกลง

สวพส. มุ่งพัฒนาอาชีพเพื่อให้เกษตรกรสามารถสร้างรายได้ โดยโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงห้วยเป้า ปางหินฝน แม่สอง ขุนสถาน และแม่จริม ทั้ง 5 แห่งมีโรงคัดบรรจุหรือโรงรวบรวมผลิตผลทางการเกษตร ที่รับเข้ารวบรวมผลิตผล คัดเลือก เพื่อเตรียมจำหน่ายไปยังผู้บริโภค ผลิตผลที่ผ่านกระบวนการหลังการเก็บเกี่ยว พบว่า มีผลิตผลบางส่วนที่ไม่ผ่านมาตรฐาน แต่ยังมีคุณภาพที่สามารถนำไปบริโภคได้ โดยร้อยละ 30 ของผลิตผลที่ไม่ผ่านมาตรฐานจากกระบวนการหลังการเก็บเกี่ยวนำไปขายในตลาดท้องถิ่นแต่มีราคาต่ำ การสร้างมูลค่าผลิตผลส่วนดังกล่าวอาจจะช่วยให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น โดยการนำผลิตผลทางการเกษตรมาเพิ่มลักษณะพิเศษหรือสร้างจุดเด่นให้แตกต่างไปจากเดิม อาทิ การนำมาแปรรูปหรือการถนอมอาหาร การสร้างแบรนด์ การหาทางเลือกใหม่ให้แก่ผลิตภัณฑ์ การผลิตสินค้าเกษตรนอกฤดูถูกกาล เป็นต้น เพื่อให้ตรงต่อความต้องการของตลาดและความต้องการของผู้บริโภคมากขึ้น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาข้อมูลผลิตผลเกษตรบนพื้นที่สูงที่ไม่ผ่านมาตรฐานจากกระบวนการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว
- 2) เพื่อหาแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตผลเกษตรบนพื้นที่สูงที่ไม่ผ่านมาตรฐานจากกระบวนการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว

3. ขอบเขตของการศึกษา

- 1) การศึกษาและพัฒนากระบวนการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวผลิตผลเกษตรที่สำคัญของโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง
 - (1) การศึกษาข้อมูลผลิตผลเกษตรบนพื้นที่สูงที่ไม่ผ่านมาตรฐานจากกระบวนการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว โดยการสำรวจและสัมภาษณ์เกษตรกร และเจ้าหน้าที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง รวมทั้งการสำรวจคุณภาพผลิตผลเกษตรบนพื้นที่สูงที่ไม่ผ่านมาตรฐานจากกระบวนการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวในโรงรวบรวมหรือโรงคัดบรรจุ 5 แห่ง พืชอย่างน้อย 1 ชนิด/แห่ง
 - (2) การศึกษาหาแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตผลเกษตรบนพื้นที่สูงที่ไม่ผ่านมาตรฐานจากกระบวนการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว โดยการสำรวจช่องทางในการสร้างมูลค่าช่องการตลาด ให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่สูง 5 แห่ง พืชอย่างน้อย 1 ชนิด/แห่ง